

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU ESCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe $\frac{1}{2}$ an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>REDACȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Alexandru Nicolescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.</p>	<p>Redacția și Administrația: »Cultura Creștină«. Balázsfalva.</p>
---	---	--

„Unirea“ renascatur!

— O vorbă sinceră în fața apelului ei pro domo. —

Redacția și administrația „Unirii“ a lansat, în fruntea numărului său 118 din 20 Noemvrie c. un apel, care trebuie citit de întregă Biserica noastră. Printr'însul cititorii ei fără plată sunt provocați încă odată, să-și achite datoria, iar marului public cititor i-se vestește că, întrucât restanțierii vor rămâne nesimțitori și în fața acestui ultim apel, cu începerea anului viitor foaia nu se va mai tipări, pentrucă... rațiunile tipografiei seminariale nu mai pot suportă povara acestei întreprinderi.

Vorba e limpede și cât se poate de dureroasă. „Unirea“ stă va se zică în fața unei alternative, din care, omenește judecând, are să urmeze moartea ei sigură. Rezultatele, la cari se ajunge de obicei prin lansarea, cu litere oricât de grase, a apelurilor de această natură, sunt mult mai bine cunoscute, decât să putem avea nădejdea, că ele vor face, ca „Unirea“ să poată intra în al XXIV-lea an al existenței sale. Dacă prin urmare ceice sunt la conducerea acestui organ al Bisericii noastre nu vor abandonă alternativa pusă, va trebui să ne pregătim la o îngropare...

Și nu-i iertat s'o facem!

„Unirea“ este singurul organ al Bisericii noastre unite, care are caufiune politică și prin urmare singurul, în care chestiile vitale, și între împrejurările date, politice, ale acestei Biserici, pot fi discutate și apărute cu deplină libertate. Celelalte organe politice ale neamului nostru din această țară nu stau direct în serviciul Bisericii noastre. Ele sprijinesc ce-i drept

toate acțiunile Bisericii și școlii române, dar au fost, sunt și vor fi totdeauna chestii de acele, pe cari singur un organ propriu al Bisericii noastre le poate atinge cu deplină competență. Frunțașii acestei Biserici și în primul rând Arhieriei, sunt credem cu toții deplin convinși de adevărul acestor cuvinte și prin urmare au datorința, care nu iartă, de-a scoate „Unirea” din alternativa catastrofală, îngrijindu-se, pe orice cale, de mijloacele necesare pentru evitarea catastrofei.

Când spunem însă aceste cuvinte, pornite din cel mai curat gând, ținem să mai fixăm o seamă de considerații pe cât de elementare pe atât de necesare. „Unirea” nu-i iertat să moară, dar nici să trăiască în feliul cum a trăit în ultimii ani, nu mai este iertat. Ea trebuie să se renască, pentrucă o vieață a ei, lipsită de o orientare hotărâtă și sigură, ca cea din vremea din urmă — să nu fie cu supărare, dar a trebuit să se spună odată și acest cuvânt —, mai mult strică decât folosește.

O dovedire a acestei constatări se face cu destulă ușurință, chiar și numai din câteva date mai recente. Biserica noastră este catolică și românească. Catolică, adevă unită cu Biserica Romei în tot ce privește adevărurile de credință și principiile de morală, și românească, pentrucă prin limba ei liturgică și prin instituțiile ei particulare de drept, face parte organică din trupul neamului românesc. Pentru dânsa este deci chestie de existență, să știe armoniza concepția catolică, în toate amănunțele ei, cu interesele neamului, a cărui înaintare o țintește. Acelaș lucru este de a se spune firește și despre presa ei, care per eminentiam are menirea să reprezinte cu tărie acest catolicism românesc.

În fața acestui dublu „noli me tangere”, orice atitudine echivocă sau șovăitoare, ba chiar și câte o singură idee ne la locul ei, poate să aibă cele mai nedorite urmări. Și „Unirea” vremilor din urmă, nu numai că nu mai reprezintă forța și autoritatea îndrumătoare din timpurile ei mai bune, dar lasă mult de dorit, după părerea noastră, și sub respectul intransigenței catolice și românești. Atitudinea ei nelămurită, sprijinită cu „correspondențe” orădane, în chestia participării sau neparticipării Arhieriei noastre la conferențele episcopatului catolic maghiar — asupra căreia se va reveni mai pe larg într'un viitor număr al acestei reviste —, dovedește o orientare prea puțin românească în această materie. Presa maghiară s'a și grăbit să exploateze această atitudine într'un sens, care nu credem să fi fost intenționat din partea „Unirii”. În ce privește apoi cealaltă

parte gingașă, „Unirea“ a produs prin o seamă de încrestări, mai mult sau mai puțin elogioase, o confuzie și neorientare mărișoară în ce privește învățătura Bisericii noastre despre comunicarea în cele sacre cu membrii altor Biserici. Tot aci s'ar putea insista asupra unor articole „științifice“, ce nu se potriveșc chiar bine în cadrele concepției noastre spiritualiste. Dar ajungă atât.

Aceste câteva date mai recente ni-se par prea de ajuns, ca dintr'înselele să poată fi lămurit pentru oricine, că nu vorbiam din vânt, când mai sus spuneam, că „Unirea“, îngrijită în feliul cum a fost îngrijită în timpul din urmă, mai mult strică decât folosește. Înțelegem prea bine, că abonamentele neplătite pot să influențeze în sens foarte nefavorabil calitatea materialului ce se dă într'o gazetă, dar ele nici când nu-i iertat să poată da gazetei o direcție contrară intereselor vitale ce reprezintă.

Dacă prin urmare de o parte am văzut, că „Unirea“ nu-i iertat să moară, pentrucă Biserica noastră are neapărată lipsă de ea, de altă parte e limpede, credem, și aceea că o schimbare în conducerea ei se impune. „Unirea“ trebuie să se renască. Că apoi aceasta renaștere cum să se facă, este o chestie asupra căreia ni-se pare că nu e aci locul să se vorbească. Arhierii noștri vor găsi de bună sama calea potrivită prin care se va putea atinge scopul dorit.

Și atunci, nu numai că n'a trebuit să asistăm la nimicirea unei părți a sufletului unit, ci mai vârtos la o întărire a aceluia.

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Scrierile lui Dosofteiu, Mitropolitul Moldovei.

Varlaam a fost cel dintâiu Român, care, stăruiind în vechea credință a început a tălmăci neamului său lucrurile minunate din legea lui Dumnezeu. Pe calea deschisă de el se mai ivește la 1650 „Carté ce să chêmâ pogribania preoților mirén, și a diaconilor,“ publicată cu voia și cu blagoslovenia Mitropolitului Ștefan al Munteniei, tipărită la Târgoviște în anul Domnului 1650¹⁾. Tot acolo, sub auspiciile aceluiaș arhieru, mai apare

¹⁾ Bibliografia rom. veche Tom I. p. 175.

în anul următor o carte de mare însemnătate, merită a pregăti pe preoți să „deistvuiască“ cu devoțiunea cuvenită sfintele slujbe. Ea poartă titlul: „Mystirio sau Sacrament, sau Taine 2, din cele 7¹⁾, Botezul și s: Myr²⁾“, o carte dogmatică și liturgică, din care ar putea trage mari foloase și preoții de astăzi. Anul 1652 scoate din tipografia „préluminatului Domn Io Matei B. Basarab“ o altă carte de slujbă: „Engeniasmos sau o Bunovlenie sau Tărnosanie prepusă dă pre ellineste și sloveneste pre limbă proastă rumânește“³⁾. Învățătura se dă în aceste cărți în limba românească, însă din textul slujbelor nu îndrăznește nici una a rosti vre-o vorbă măcar în limba românească, ci toate le așează în limba bisericească slavonă.

Într'aceea domnii și boerii Țărilor Românești nu încează a închină într'una mănăstiri locurilor sfinte, și pe tronul mitropoliei din Moldova ajunge un Grec, fiul lui Leontar Barilovici, care în călugărie își iea numele de Dosofteiu, și e în bune relațiuni cu prelații greci din Orient. Când a ajuns Dosofteiu mitropolit, scrisul românesc își făcuse deja intrarea în biserică, prin un arhiereu pravoslavnic, și ne putem închipui, cât de multă bucurie a adus acest scris atât domnilor și boerilor, cât și clerului. Nu mai poate fi îndoială, că mai mare a fost bucuria în pătura de jos, ca și care nimeni n'are nevoie de mângăierea lui Dumnezeu. A continuă acest lucru însemnă pentru un străin cel mai mare câștig. Dosofteiu înțelege aceasta, și știind, că patriarhilor orientali nu le poate trăzni prin minte, să se certe cu domnii români, căci ar putea să-și expună unei mari primejdii venitele ce curgeau cu grosul din acele țări, — bazat și pe legăturile de prietinie, încearcă un lucru, ce n'a îndrăznit până acum nici un Român pravoslavnic: traduce în limba poporului, pe care îl păstorește, sfintele slujbe. Astfel a ajuns limba românească, vorbită și înțeleasă de popor, limbă liturgică, în tocmai ca și greaca, slavona și latina, cu aceea deosebire, că acestea nu sunt în stadiul de dezvoltare a graiului poporal.

Cea dintâiu carte de slujbă românească pare a fi fost aceea, cu care i-a trimis pe preoți la vetrele lor episcopul calvinizant român, Gheorghe, după ce a ținut sinod cu ei în

¹⁾ Aluziune la propaganda calvină.

²⁾ Bibliografia rom. veche Tom I. p. 178.

³⁾ Aceeași carte Tom I. p. 204.

Teiuș, în luna Ianuarie 1568¹⁾). Poruncindu-le să slujască numai în românește, a trebuit să le pună la îndemână și cartea necesară. Domnul Iorga vorbește despre alt episcop calvinizant, Paul din Turdaș, că a chemat pe preoții români din Ardeal la Cluj, la sinod, unde trebuia să aducă fiecare câte 32 dinari, prețul cărții de liturghie²⁾). Oricât de puternic eră sprijinul domnului calvin și al autorităților de prin comitate (județe) și orașe, acestea două cărți s'au pierdut asemenea unor păraușe de prin pustia Zaharei.

Altfel au fost primite cărțile lui Dosofteiu, și în special Liturghierul. Acest mitropolit scoate la 1679 „Dzâiasca liturghie acmu întâi tipărită, rumâniaste, cu multă osârdie, sântăliagă toț spseniia lui dzău cu întreg înțăles³⁾“⁴⁾. În anul următor iese din teascurile Bucureștilor „Svnta și dmnezăiasca Liturghie... den porunca, și osârdiia cum și cheltuiala iaste: a Pré svntitului Kyr, Theodozie Mitropolitul Târgoveștii, și Bucureștilor⁴⁾“. Aceasta aveă slujba în slavonește iar tipicul, cu litere roșii, foarte frumos aranjat, în românește. Ca lucrare de tipografie, ca chestie de gust, cartea Veștemeanului ajuns pe tronul de mitropolit al „Bucureștilor“ e cu mult superioară liturghiei lui Dosofteiu. Și totuș nu cartea — putem spune — elegantă alui Teodosie, ci liturghia lui Dosofteiu reclamă o a doua ediție, pe acel timp foarte în grabă, la 1683⁵⁾). Ca să poată face preoții toate slujbele pe românește, Dosofteiu traduce și Molitvenicul⁶⁾, iar cântăreților le pune în mână Octoihul⁷⁾ și Parimiile⁸⁾, un

1) Vexi »Cultura Creștină.« an. II. p. 489.

2) Istoria bis. rom. vol. I. p. 177.

3) Bibliografia rom. veche Tom I. p. 223.

4) Aceeaș carte Tom I. p. 230 și urm.

5) Aceeaș carte Tom I. 262. Ediția a doua s'a tipărit fără nici o schimbare în textul slujbei. Ici și colea — rar de tot — se găsește câte o schimbare în rubrici. Ca tipăritură, ediția a doua e foarte bine aranjată, numai cât literele sunt prea mici.

6) Mltvânic dențales acmu tipărit... cu poslușaniia smerenii nostre Dosoftei, mitropolitul Suciavei. Iași 1681. V. Bibliografia rom. veche Tom I. p. 237.

7) Cartea s'a pierdut, mai aflându-se de abia câteva foi. V. Bibliografia rom. veche Tom I. p. 263.

8) Parimiile preste an tipărite... cu poslușaniia smeritului Dosoftei mitropolitul. Iași 1683. V. Bibliografia rom. veche Tom I. p. 263. — Dosofteiu nu-și uită nici de credincioși, le dădu și lor o carte de rugăciuni, pe limba românească, care poartă titlul în slavonește: »Precestnii Acaftist« (Uniev 1673), dar toate rugăciunile îi sunt în românește. V. I. Bianu, Psaltirea în versuri întocmită de Dosofteiu Mitropolitul Moldovei. Bucureșt (1887) p. X și urm.

mineiu, triod și pentecostar, pe cât se poate de prescurtate. Pentru psalmi publică Psaltirea slavo-română¹⁾, iar Apostolul²⁾ și Evanghelia³⁾ se tipăresc la București, deși cei iscusiți în slujba bisericească puteau să întrebuițeze Noul Testament dela Bălgrad, care are la sfârșit împărțirea, după cum au să fie cetite pericopele Noului Testament peste an.

Acum începe biserica românească a-și împlini rostul ei de biserică de rit oriental. Cărțile de liturghie poruncesc, ca la rugăciunile preotului și ale diaconului să răspundă *strana*. Vorba aceasta slavonească înseamnă „popor.“ Ei bine, la noi își pierduse „strana“ însemnarea ei originală cu desăvârșire, căci nu mai știau răspunde decât cântăreții și de aceea „strană“ se numiau ceice cântau, ori locul de unde se cântă. Dosofteiu ne întoarce la vremile dela începutul bisericii creștine, face ca preotul și poporul să săvârșească laolaltă sfânta slujbă.

Lucrul acesta li-se va fi părut unora cam temerar, căci toate bisericile creștine își aveau sfințele slujbe în o limbă veche, moartă de mai multe veacuri. Dosofteiu însă îi previne, arătându-le, că lucrul nu poate să fie altfel, decât așa. „Grădina încuiată, zice el mâncând dela vorbele unui filosof, și fântâna pecetluită, de dânsule amândoaă ce folosu-i?“⁴⁾ E atâta bogăție de fericire în cărțile bisericești, ca și în raiu, și din vorbele lor simți atâta ușurare, ca și când te răcorești, după ce ai băut din apa bună a unui izvor de munte. Dar ce folos de ele, dacă sunt închise pentru public, și lumea nu poate avea intrare la ele? De aceea el deschide grădina și fântâna aceasta pe seama Românilor, știind, că acest lucru este iertat. Și ca dovadă, îl pune să vorbească în prefață pe patriarhul Alexandriei Marcu, care întrebându-se dacă nu e primejdie a fi lăsați pravoslavnicii Siri și Armeni a face slujbele „pre a lor limbă,“ și oare nu ar trebui să fie siliți prin toate mijloacele

¹⁾ Psaltirea dențăles a sntului împărat proroc David... cu posl. smer. nostre Dosoftei mitropolitul Suciavei. Iași 1680. V. Bibliografia rom. veche Tom I. p. 226.

²⁾ Apostolul... den porunca pré înălțatului D... Io Șerban... intru folosul și înțelegere pravoslavnicii rumâneștii besereci. București 1683. V. Bibliografia rom. veche Tom I. p. 258.

³⁾ Svnta și dmzâiasca Evanghelie... den porunca șcl. București 1682. La amândouă este pus ca »ispravnic« mitropolitul Teodosie. V. Bibliografia rom. veche Tom I. p. 246.

⁴⁾ Prefața Psaltirei de înțeles, la locul citat al Bibliografiei.

„cu eliniască a sluji liturghie limbă,” își dă însuș următorul „Răspuns. Marele apostol Pavel Rimlianilor trimitând zăcen glava 3 vers 29... dară Jidovilor numai lii Dumnezău? au nu și limbilor? adevărat și limbilor¹⁾... De ce ceia ces pravoslavnici întru tot, și de vor fi de elinésca limbă cu totul nepartnici, pe limba sa slujască snta liturghie... izvode având a obicinui snte molitve nestrămutate, izvodite din scurtări drept scrisă prin scripturi ellinești²⁾.” Cuvintele acestea le pune în fruntea Liturghierului, și dupăce ai trecut preste acesta, ca să fii convins pe deplin, că s'a săvârșit un lucru bun, traducându-se pe românește sfințele slujbe, mai înainte de ce ai închide cartea ochii îți cad pe un nou argument scos din Sfânta Scriptură: „Pentru cei carii ar voia să opréscă înțelesul svintelor taine a lui Dumnezău, Tovias glava 12, versul 7... Taina împăratului binei a o ascunde iară lucrurile lui Dumnezău a le descoperi slăvit este... Citiăște și poslaniia sntului Apostol Pavel ce scrie la Corinthiani poslan 1 glava 14³⁾.”

De acest mare lucru s'a apucat Dosofteiu, care știă multe limbi, slavonește, polonește, grecește și latinește⁴⁾, la orice caz un lucru mare pentru acel timp. Păcat, că acest om n'a avut mai multă carte bisericească, și n'a cunoscut mai bine limba românească. Căci Dosofteiu nu eră un teolog bun⁵⁾. Dela el nu ne-au rămas scrieri originale, din cari să se poată cunoaște erudiția lui, ci avem numai traduceri, cari — în unele locuri — atât ca teologie, cât și ca limbă românească sunt foarte slabe. Psaltirea lui în viersuri are câteva note mai pe larg, în cari poți vedeă pe un bun călugăraș, dar pe teologul adevărat nu-l vei puteă descoperi. Explicând psalmul 28, îi dă următoarea „tlăcovanie”: „Acum în locul mielului aducem jrătvă fără singe, adecă sfinta liturghie întru caria jrătvim mieluşelul lui dumnezău, pre Domnul Hristos și pe noi înșine jrătvim lui dumnezău jrătvă vie⁶⁾.” În liturghie e adevărat, că se jertfește Isus, dar noi nu suntem cuprinși în aceea jertfă. Nu e corect ceace

1) Textele sunt aduse la citatul acesta și în grecește și latinește, și în parte și slavonește.

2) V. Bibliografia rom. veche Tom I. p. 225.

3) Aceeaș carte Tom și pagină.

4) Iorga, Istoria bis. rom. vol. I. p. 388.

5) Bianu, Psaltirea în versuri a Mitropolitului Dosofteiu, Introducere p. IX.

6) Bianu. Psaltirea în versuri p. 89.

spune Dosofteiu, că toți psalmii ar „fi plini de prorocestvie de domnul Hristos¹⁾,” și e greșită explicarea Ierusalimului, care niciodată nu se numește Vavilon ori Sodoma²⁾. În celelalte cărți, pe cari le traduce, dăm de mai multe greșeli teologice, dar acestea se pot explica mai ușor din nedeplina cunoștință a limbii române, care la Dosofteiu e amestecată, uneori chiar împestrițată, cu latinisme, slavonisme, și grecisme.

Dosofteiu e mândru, că știe latinește. Psaltirea slavo-română o traduce „de pre izvodul lui S-ții Ieronim,” și citațiile alte din cărți le iea după acesta³⁾ de ex. „Ecclesiastul așa scrie³⁾...” Dacă ar fi avut înainte vre-un text întrebuițat în biserica orientală, ar fi zis: „Înțeleptul Sirah așa scrie...” căci cartea numită în biserica latină Ecclesiasticus în cea orientală se numește *Σοφία Σειράχ*⁴⁾. Găsim în cărțile lui Dosofteiu cuvinte curat latinești, cum sunt: *creatura*⁵⁾, *să învincești*⁶⁾, *deștinsai* (în de desupturi de pământ⁷⁾, *pățât*⁸⁾ (passus dela pati = a suferi, a pătimi), *înfige*⁹⁾, *depunem, ne supplecăm*¹⁰⁾ (supplicare = a cere), *vipturi* (bună roada vipturilor pământului¹¹⁾, *mésér*¹²⁾ *novă*¹³⁾, și altele.

Foarte multe cuvinte slavonești sunt presărate prin cărțile lui Dosofteiu. Cărțile lui liturgice sunt traduse din grece, dar traducătorul a avut totdeauna înaintea ochilor textul slavon, căci altfel nu s'ar putea explica multele cuvinte slavonești, luate în traducere, cari se nimeresc cu cele din cărțile vechi slavone. Poporului îi zice mai de multeori *liudie*, mai cu

¹⁾ Aceeaș carte p. 300. Nici Sionul nu este locul răstignirii Domnului, v. p. 388.

²⁾ Aceeaș carte p. 434.

³⁾ Prefața Psaltirei în versuri publicată în Bibliografia rom. veche Tom I. p. 210.

⁴⁾ Vezi »Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes. Textum ex codice Vaticano edidit, lacunas supplevit ex codice Alexandrino et ex Bibliis polyglottis Valentinus Loch. Editio altera Ratisbonae (1886) p. 633. Toate textele traducerii grecești a V. T. le citez din această edițiune a Septuagintei.

⁵⁾ Molitvenic foaia 11. ⁶⁾ Psaltirea de înțeles ps. 50. ⁷⁾ Parimii f. 66.

⁸⁾ Liturghierul din 1679 f. 20. Cuvântul occură în Crez: »pățât și îngropat.«

⁹⁾ Liturghierul cit. la proscomidie, care nu e paginată.

¹⁰⁾ Op. cit. f. 28. ¹¹⁾ Op. cit. f. 3.

¹¹⁾ Bianu, Psaltirea în versuri p. 41.

¹²⁾ Liturghierul cit. f. 22.

seamă în rubricile dela sfânta liturghie¹⁾, iar cântăreții sunt *pevefi*²⁾. În afară de jertfă³⁾, spăsenie, pravoslavnic, troiță, nărod și alte cuvinte de origină slavonă, cari vor fi intrat deja în tezaurul limbei române pe acest timp, mai dăm de următoarele slavonisme: *obrășii*⁴⁾ (obraștenie = sfârșit), *jrătăvnic*⁵⁾ (= altar), *oglașenici*⁶⁾ (= catecumeni), *blagocestivi*⁷⁾ (= evlavioși, cu bună cucerie), *iscușenie*⁸⁾ (= ispită), *a se priceștui*⁹⁾ (= a se cuminecă, de aici vine priceasna), *prediteciu*¹⁰⁾ (= mergător înainte), *dvorbitoriu*¹¹⁾ (= slujitor), *spodbiaște*¹²⁾ (= învrednicește), *săbornică*¹³⁾, și altele. Uneori întrebuintează chiar prepoziții slavone după legile limbei române. După limba lui Dosofteiu, Isus suindu-se la ceruri e „șezând *na* derépta tatălui“¹⁴⁾, rugăciunea dela sfârșitul liturghiei se numește „molitva *sa* amvonului“¹⁵⁾.

Fiind Dosofteiu un Grec, care nu știe bine românește, și având ca bază a traducerii un text grecesc, e lucru firesc, ca influința limbei grecești să fie precumpănitoare în cărțile lui. Ea se și observă la fiecare pas. Cuvintele grecești luate în traducere sunt puține, în schimb e nesfârșit numărul cuvintelor românești, compuse prin răsturnarea vorbelor grecești, și traducerea românească urmează cu slugărnicie topica limbei grecești. Cuvinte grecești ar fi următoarele: *clirul*¹⁶⁾ (= clerul), *anaforă*¹⁷⁾, *har*¹⁸⁾, *despuitoriu*, *despuitoare*¹⁹⁾. Altele sunt traduse pe românește, fără ca însemnarea din contextul grecesc să fie redată în românește. Așa e: *pecethuiaște*²⁰⁾, în înțelesul de „binecuvintează“, după grecescul *σφραγίζει*²¹⁾, care în limba lui exprimă acțiunea însemnării cu semnul crucii, pe când ro-

1) Liturghierul din 1679 f. 17. 2) Aceeaș carte f. 7.

3) Această vorbă are la Dosofteiu forma de »jrătáv«.

4) Liturghierul cit. f. 17. 5) Tot acolo f. 12. 6) Tot acolo f. 10.

7) Aceeaș carte f. 7. 8) Aceeaș carte f. 29. 9) Aceeaș carte f. 28.

10) Molitvenic f. 1. 11) Aceeaș carte f. 10. 12) Liturghierul cit. f. 29.

13) Aceeaș carte f. 20. 14) Op. și p. cit. 15) Molitvenic f. 1.

16) Liturghierul din 1679 f. 2.

17) În înțelesul de »aducere«, oblatio op. cit. p. 20.

18) Aceeaș carte și pag.

19) La proscomidie, care în liturghierul cit. nu e paginată.

20) Liturghierul din 1679 f. 24.

21) Vezi Liturghierul grecesc și arăbesc tipărit în Snagov la 1701, p. 53, căci edițiunile de mai târziu cum e *ἱερατικὸν περιέχον τὰς θείας ἱεραξ λειτουργίας*, edat de marea Biserică a Constantinopolului (Constantinopol 1895), care îmi e la îndemână, are la p. 75 *εὐλογία*.

mânescul „pecetluiaste“ nu se întrebuintează niciodată în acest sens; *a mărturisî*¹⁾, în înțelesul de „a mări, a laudă“, după grecescul *ἐξομολογεῖν*, care în gura Evreilor, ce vorbeiau grecește, are însemnarea jidovescului *קדושה*, iar acesta nu are nici în clin, nici în mâneacă cu taina spovedaniei sau cu mărturia în fața judecătoriei. O frază necorectă e: „tu *din nefind* (*ἐκ τοῦ μὴ ὄντος*) *întru a fi* (*εἰς τὸ εἶναι*) ne adușes. și *căzuți* (*παραπεσόντας*) iarăș niai ridicat“²⁾, care românește ar suna astfel: „tu din nimica ne-ai făcut, și după ce am căzut prin păcat, iarăș ne-ai ridicat“. Nu spun nimic vorbele *lung zălit*³⁾, cari sunt răsturnarea lui *μακροήμερέοντα* = „întru zile îndelungate“; nu înțelegem nici frazele, cam destul de dese, de felul acesteia: „să ne priceștuim în... dempărăția ceriului însoțare“⁴⁾, *εἰς* cel grecesc înseamnă „spre“ (= să ne cuminecăm spre a dobândi (ca să avem parte) de împărăția cerului). De tot nenorocite sunt aceste prepoziții, cu cari nu știe umblă Dosofteiu. În Parimii se publică începutul din Cartea facerii, care are la Dosofteiu următoarea redacțiune: „... și despărță dmnzău *între mijloc de lumină, șintre mijloc dentuniare*“⁵⁾, „facăsă lumitori... întru să desparte *între mijloc de zuă: șintre mijloc de noapte*“⁶⁾. Acest *între mijloc de* e răsturnarea lui *ἀνὰ μέσον*, care înseamnă numai „între“, deși e compus cu *μέσον*, care înseamnă „din mijloc“. În slujba dela sfîntirea cea mare a apei o numește pe sfânta treime *supradumnezească*⁷⁾, în loc să-i zică „preadumnezească“; pe domn îl pomeniște zicându-i „prébun credincios și *în* (= de) Hristos iubitoriu“⁸⁾; Isus Hristos e „în (= pe) cruce răstignit... *între* (= sub, în zilele lui) pilat de pont“⁹⁾; cere „să ne izbăvim *dela* (= de) toată scârba“¹⁰⁾. Uneori își uită de construcțiunea de mai înainte: „în cinstia și pomenirea... a précuvioș... antonie... arsenie și *pre* toț (= a tuturor) și pre toate précuvioșii“¹¹⁾. Acuzativul pronumelui persoal îl găsim uneori — mai rar — fără particula pe, de ex.: „Vriadnicui și cu dreptul iaste *tine* a cânta, tine a blsvi, tine a laudă“¹²⁾.

1) »Mărturisimă voiu ție doamne cu toată inima mea«, Psaltirea de înțales ps. 9.

2) Liturghier cit. f. 20. 3) Op. cit. f. 26. 4) Op. cit. p. 28.

5) Parimii f. 2. 6) Aceeaș carte f. 4. 7) Molitvânic f. 8.

8) Liturghierul cit. f. 2. 9) Op. cit. f. 20. 10) Aceeaș carte f. 3.

11) La Proscomidie în Liturghierul din 1679, nepag.

12) Aceeaș carte f. 21.

Cuvintele compuse arată și mai mult influența limbei grecești. Aduc câteva: „să ne priceștuim... cu curatâmpreună știință“¹⁾ (συνειδότος = conștiință), *împreună de gând*²⁾ (ὁμονοία), „înainte gândire“³⁾ (πρόνοια), „fântâna vieții și a fărâmorțâi“⁴⁾ (= ἀθανασίας). Acelaș lucru se constată și la topică: „dragostia lui dmnzău... să fie *cu toți cu voi*“⁵⁾ (μετὰ πάντων ὑμῶν), „acel de biruire cântec cântând“⁶⁾ (τὸν ἐπιζικιον ὑμνον ᾄδοντα). Până acolo merge puterea limbii grecești asupra scrierilor românești ale lui Dosofteiu, încât pe îngeri și pe arhangheli îi face de genul neutru: „herubimii și serafimii *ciale* cu șiase aripi“, pentrucă în grecește e τὰ χερουβίμ καὶ τὰ Σεραφίμ. Odată scrie: „mii de arhggli și zăci de mii de aggli“⁷⁾, vroind, ca, după greceie, *g* cel dintâiu să facă slujba lui *n*.

Ciudate sunt vorbele formate de Dosofteiu pentru a exprima vre-un concept ori vre-o nuanță, pentru care nu găsește cuvânt potrivit în tezaurul lui românesc. Între acestea sunt: *întregătatea* credinței⁸⁾, *străluminează*⁹⁾, *cuvântăriața* (slujbă)¹⁰⁾, cuvântul *adevărătății*¹¹⁾, *prémfrămșată*¹²⁾ (= prea înfrumșetată), tămăduitori *neargintăreș*¹³⁾, *rușnăciuni*¹⁴⁾ ș. a. Cuvintele compuse din un substantiv și un adjectiv cu particula de, sunt aproape în totdeauna fără această legătură, așa de ex.: *Dmnzău grainic Avacum*¹⁵⁾, *om iubitor*¹⁶⁾, *om dragostia*¹⁷⁾, *viață făcătorul*¹⁸⁾ ș. a.

În liturghiile sf. Ioan Gură de aur și sf. Vasile sunt mai multe părți intru toate egale. Dosofteiu nu le traduce într'o formă, ci dacă la liturgia lui Chrisostom zice: „sândrăgim unii prélalți ca împreună de gând să mărturisim“¹⁹⁾, la a doua are: „să ne iubim unii cu alalți, ca întrupreună de gând să mărturisim“¹⁹⁾; sfânta jertfă la cea dintâiu liturghie e „anafora“²⁰⁾,

1) Aceeaș carte f. 29. 2) Aceeaș carte f. 19.

3) Molitvănic f. 12. 4) Aceeaș carte f. 8. 5) Liturghier 1679 f. 20.

6) Op. cit. f. 21. 7) Op. cit. f. 28.

8) Liturghierul cit. f. 32, partea a doua, care începe cu liturgia sf. Vasile, și ține până la sfârșit.

9) Op. cit. p. I. f. 32. 12) Op. cit. f. 23. 13) Op. cit. f. 25.

10) La Proscomidie în Liturghierul din 1672, nepag.

11) Tot acolo. 14) Liturghier cit. f. 17. 15) Parimii f. 66.

16) Pomeniaște... om iubitoriule v. Liturghierul cit. la proscomidie nepag.

18) Liturghierul cit. f. 30. 17) Op. cit. f. 20. 19) Op. cit. f. 19.

20) Aceeaș carte p. II. f. 5. 20) Aceeaș carte p. I. f. 20.

la a doua e „râdicare“¹⁾. „Iarâș și iarâș cu pace dmnului să ne rugăm“²⁾, la Vasile e: „Încă și încă în pace“³⁾ șcl.; odată are: „alaltă vriame a vieții noastre“⁴⁾, și în aceeaș liturghie are: „rămășița timpului vieții noastre“⁵⁾. De acestea s'ar putea aduce mai multe; cazuri la fel nu sunt fără păreche nici în cărțile bisericești de mai târziu.

Dosofteiu are un graiu pronunțat moldovenesc⁶⁾, pe când se începuse deja a se formă o limbă literară pentru toți Românii⁷⁾, ori pe unde ar fi fost ei împrăștiați.

Toate cele înșirate până aici scad foarte mult din valoarea religioasă și literară a scrierilor lui Dosofteiu.

E de admirat însă omul acesta nu numai pentru enorma comoară, ce ne-a lăsat: liturghia în limba poporului, ci și pentru munca depusă la traducerea atâtor cărți sfinte. El cunoaște Paliia dela Orăștie, Noul Testament dela Bălgrad, Psaltirea dela 1651, și pe toate le întrebuițează, ca să dea un text cât se poate de bun românesc. Ca să pună vorbe bune, caută⁸⁾ și alege cuvinte — străine mai ales — ca *a obrăși, obraștenie, iscușenie* ș. a., cari se potrivesc cu textul grecesc. Dacă limba lui e greoaie, și plină de greșeli, să nu uităm, că omul acesta eră străin, și apoi orice om, care vorbește mai multe limbi, le amestecă, mai ales dacă pe aceea, care o vorbește, nu o cunoaște în deajuns. Nimeni dintre străinii de până la el nu a muncit atâta în biserică, pentruca să-și cunoască Românii misteriile din legea *Ior* cu deplin înțales. El și-a dat toată silința, și chiar dacă nu a reușit pe deplin, nu numai că a spart acest ogor întelenit, care nu aducea roadele cuvenite, ci ne-a și lăsat o mulțime de părți bine traduse, pe cari nu a mai îndrăznit să le schimbe nimeni, deși cu nimic nu s'a jucat lumea atâta la noi ca și cu sfintele cărți bisericești. Text rămas aproape în întregime e următorul: „Intruntăii (= ἐν πρῶτοις) pomenêște dmnpe pe arhiepiscopul nostru. cutarele. pe carele dâruiăștel, svntelor. tale besiarici. în pace întreg, cinstit, sănâtos. lung zâlit. drept îndireptând cuvântul adevă-

¹⁾ Aceeaș carte p. II. f. 6. ²⁾ Op. cit. f. 3. ³⁾ Op. cit. p. II. f. 2.

⁴⁾ înainte de *Crez* op. cit. f. 18. ⁵⁾ Înainte de *Tatăl nostru* op. cit. f. 28.

⁶⁾ Gaster, *Crestomatia română* vol. I. p. XC.

⁷⁾ Bianu, *Psaltirea în versuri*, *Introducere* p. XV.

⁸⁾ Iorga, *Ist. lit. relig.* p. CLXXXIII.

rului tău¹⁾). Mai sunt și altele multe. *Are unele lucruri mai bune decât toate cărțile de mai târziu.* El nu-i zice Fiului lui Dumnezeu „unul născut“, ci cu mult mai bine: „sângur născut“²⁾, în ectenii el nu cere *la* Domnul, ci ne îndeamnă: „*dela* dmnul să cérem“³⁾. În cererea a doua *dela* ectenia după citirea sf. evanghelii⁴⁾, și în Crez⁵⁾, Dumnezeu Tatăl se numește „totputiarnic“, grecește e *παντοκράτορ*, care în traduceri de mai târziu e cu mult mai rău redat: „atotțiitor“, „atostăpânitor“; latinește e de asemenea: Credo in.... omnipotentem.

Dacă Dosofteiu nu se poate asemăna în ce privește știința teologică și limba românească cu autorii Noului Testament ori cu Varlaam, el e cu mult mai pe sus decât colegul său din București, Teodosie, care publică în anul 1680 liturghia în București, dând toată slujba slavonește, și numai rubricile pe românește, spunând, că nici nu a vrut, nici nu a cutezat să publice în românește sfânta slujbă⁶⁾. Aceasta vroia să fie o stavilă curentului puternic pentru introducerea limbei românești în biserică, cum zice Dl Iorga: „publicație de concurență și de apărare împotriva unui curent românesc prea hotărît“⁷⁾. Stavila a fost prea slabă, și lucrarea lui Dosofteiu e îmbrățișată cu atâta căldură, încât peste câțiva ani trebuie să apară din nou.

Și lucrul îl putem înțelege fără multă bătaie de cap. Moldovenii, și credem, că și Ardelenii, pe cari unirea cu Roma îi găsește cu limba românească în liturghie, vor fi avut mare bucurie auzind pe preot la sf. lițurghie: „*Luaț de mâncați acesta mii trupul ce pentru voi se frânge în iertarea păcatelor. Biați dintrânsul toț, acesta iaste sângele meu, cel de légia novâ care pentru voi și pentru mult șă varsâ, în ertarea păcatelor*“⁸⁾. Atunci au început Românii a aveà Paști de bucurie, când au auzit pentru întâia oară cântarea: „*A de înviere zuâ, oameni să ne luminâm. Pasha dmnului pashâ. Că din moarte cătrâ trai. Și dela pământ spre ceri. Hs dmnzâu pre noi néu trecu-tune. De biruire cei cântâm*“⁹⁾.

¹⁾ Liturghierul citat f. 26. ²⁾ Aceeaș carte f. 19. ³⁾ Aceeaș carte f. 17

⁴⁾ Op. cit. f. 9. ⁵⁾ Op. cit. f. 19.

⁶⁾ Adresându-se anume către Moldoveni, în o notă din prefață, arată „multele pricini“, pentru cari a publicat slujba slavonește. Vezi Bibliografia rom. veche tom. I. p. 234.

⁷⁾ Iorga, Ist. bis. rom. vol. I. p. 401.

⁸⁾ Liturghierul cit. f. 22.

⁹⁾ Canonul Paștilor în Parimii f. 65.

Dosofteiu a pus în mâinile preoțimii române cărțile necesare de slujbă traduse în graiul — pe cât a putut — vorbit de popor. A muncit greu de tot, și chiar dacă n'a izbutit pe deplin, pentrucă ne-a consacrat limba, și-a făcut un loc de cinste între cei dintâi ierarhi ai Românimii¹⁾. Nouă, Românilor uniți cu Sfântul Scaun Apostolic al Romei, ne este figura acestui mare mitropolit deosebit de prețioasă, căci dacă nu s'ar fi introdus prin cărțile lui limba românească în biserică înainte de 1697, noi n'am avea astăzi graiul poporului în slujba bisericească.

Dr. IOAN BĂLAN.

Bulgaria spre unirea cu Roma.

Neamuri se coboară, neamuri se ridică. În istorie este un continuu flux și reflux. Aceleași valuri lovesc aceiași țărături. Doar apele undelor se vor schimba și spuma lor va fi poate alta. Incolo aceleași legi veșnice, aceeaș cadențare ritmică, acelaș murmur mai lin azi, mai potențat mâne, ca să se dovedească deplin vorba veche, înțeleaptă: *nil novi sub sole*.

Tocmai așa și în istoria sufletului omenesc. Aceleași credințe bat la ușa inimii și cer înțrare, aceleași ca ieri și ca azi și ca mâne. Doar inimile vor fi ale altora și credințele vor cercetă alte porțițe mai primitoare, încolo acelaș joc veșnic de suiș și de coboriș, aceeaș alternare de deal și de vale.

Bulgarii erau ridicați sus în fața lumii întregi, când în numele iubirii celor de un sânge voiau să scuture jugul din grumazul fraților lor, când în numele crucii voiau să dea jos de pe sfânta Sofia chipul semilunei, și să așeze aceeaș sf. cruce pe acelaș locaș dumnezeesc; când înaintau din triumf în triumf spre cetatea sfântă cândva; dar după aceste înălțimi au început să urmeze văi după văi și multe din văile aceste pline de sânge, până când dintr'odată coborișul a fost atât de prăpăstios și căderea atât de adâncă, încât se părea, că despre Bulgari, cel puțin o sută de ani, n'are să mai spună nimeni o vorbă. Și n'au trecut decât câteva luni și presa europeană întreagă din nou e plină cu numele lor. Acum însă ei scrutează alte căi și doresc să câștige în vreme de pace, ceea ce n'au putut dobândi în timp de războiu. Este vorbă de unirea lor cu biserica Romei.

¹⁾ Iorga, Ist. bis. rom. vol. I. 389 urm.

Biserica bulgară, ca toate bisericile ortodoxe, o știam cu fundată în toate relele, în cari numai poate lunecă o biserică numită creștină. Mult indiferentism religios, multă stricăciune morală, ignoranță groasă în preoțimea ei: aceste erau semnele, după cari se putea cunoaște de departe. Cu chestii religioase nu se ocupă nimeni. Aveau alte mai bune lucruri de isprăvit. Intre împrejurările aceste nimănui nu-i putea veni prin minte, că tocmai de aici are să se facă primul pas înspre apropierea apuşului cu răsăritul. Și totuș n'a fost așa.

Azi în Bulgaria se discută mai mult ca oriunde tema aceasta. Și parecă întreagă controversia ia o înfățișare, care promite mult. Invățați și neînvățați, preoți și mireni, oameni dela cârmă și episcopi, cu toții se ocupă cu zel deosebit cu rezolvarea acestei probleme.

Noi am fi dorit mult, ca în istorie să se înregistreze la numele neamului nostru începutul împăcării bisericilor, aceasta atât de aprinsă dorință a tuturor sufletelor cu adevărat creștinești. Frații din Macedonia ni-ar fi oferit o binevenită ocazie; noi însă parcă suntem cu mult mai mici, decât să putem desnodă atât de încurcate noduri. Inzădar: neamuri se ridică, neamuri se coboară!

Un corespondent al lui *Croix* avu o convorbire cu un fost ministru bulgar referitor la mișcările mai noi de unire cu Roma a bisericii bulgare. Fiindcă din ea apare felul de gândire de azi al Bulgarilor ortodoxi, reținem următoarele:

Mișcarea aceasta este serioasă și, după părerea mea, își va ajunge mai curând sau mai târziu scopul. Azi mai mult instinctul de conservare națională este acela, care îndeamnă pe Bulgari să-și întindă mâinile spre apus. Dar sunt și unele cauze mai adânci, cari fac aproape necesară eventualitatea aceasta.

Intre aceste locul prim îl ocupă temperamentul nostru. În noi nu se află nici fanatism, nici bizantinism. Disputele teologice nicicând nu au ocupat pe nici un bulgar, fire-ar fi fost el chiar și episcop ori ministru. Noi cinstim mult religia; încă și aceia dintre noi, cari nu și-o exercitează. La noi s'ar putea poate vorbi de indiferentism, dar de sfezi crâsnicești niciodată.

Dar Dvoastră sunteți ortodoxi?

La aparință da. Noi suntem Bulgari creștini, cari ne-am rupt de ortodoxia grecească. Excelenții noștri prietini, Rușii, nu permit să liturghisească preoții noștri împreună cu ai lor. De Roma noi nu ne temem. În decursul istoriei noastre, de

trei ori am încercat să ne unim cu ea. Și lucrul acesta nouă ni-se pare foarte simplu. Mai demult ne-a împiedecat Bizanțul, mai încoace Rusia și noi am ascultat de ei ca niște oi blânde. Aceasta e trist. Dacă Bulgaria s'ar fi făcut catolică nu ar fi stat cinci veacuri sub stăpânirea turcească. În substanță noi nu suntem nici mari ortodoxi, nici mari slavi, noi suntem despărțiți de lumea întreagă. Și aceasta este o greșală.

Și Dvoastră voiți să coregeți ceea ce numiți o greșală?

La tot cazul ar fi de dorit. Și îmi poți crede mie, că de lucrul acela nu suntem atât de aproape, ca să ne reîntoarcem la ortodoxia grecească. Și de altminteni și pe ce titlu am cercă noi ceva în Orient? Dimpotrivă pentru noi ar fi de mare folos unirea cu catolicii. Ei sunt cei mai potriviți spre a ne veni într'ajutor, spre a trezi între noi credința, ceea ce e un lucru atât de important pentru moralizarea și progresul unui popor și asta nouă ne lipsește. Avem rituri, dar n'avem vieață sufletească, n'avem convingere, cum aflăm la o parte din intelectualii apuseni. Unirea aceasta cu catolicii legându-ne cu apusul, ne-ar întări independența; cu mult mai ușor am intra în marea familie de neamuri europene, cătră cari nu găsim o cale conducătoare nici la Constantinopol, nici la Atena și, cu toată simpatia ce o am față de Ruși, trebuie să o spun, că nici la Petersburg. Mai bine am fi o parte din creștinătatea europeană, bine că azi lipsește mult din cuvântul acesta sublim. Iată frații noștri slavi, cari s'au făcut catolici: Polonii, Cehii, Slovenii, Dalmații, cu cât nu întrec ei toate celelalte națiuni slave rămase ortodoxe.

Ar fi totuș multe piedeci în calea acestui lucru.

Eu nu văd multe piedeci. La urma urmelor, ce ne și desparte pe noi de catolicii bulgari de rit oriental? Dogma nu. Cine se ocupă la noi să discute asupra dogmelor? Liturgia este întru toate aceeași; disciplina aproape aceeași. Singurul, *unicul* lucru, care ar fi de schimbat este să recunoaștem Roma de autoritate supremă în locul exarhului și al sfântului sinod, cari până acum o împărțiau autoritatea aceasta între sine, fără ca cineva, afară de membrii corului episcopesc, să-și fi bătut capul cu lucrul acesta. Noi nu ne-am obișnuit a ne ocupa cu unitatea formală a bisericii. Noi vorbim în plural despre biserică și la altceva nu ne mai gândim. Fiecare își vede biserica sa, preotul său, fără de a se ocupa cu constituția creștinismului. Inșă așa cred, că nimănui nu-i va fi greu să înțeleagă,

că o societate, o corporațiune are lipsă de un cap, de un singur cap, în mâna căruia să fie guvernarea supremă, care totuș să permită să se miște îndeajuns și autoritățile intermediare. Cuvântul *papă* pe noi nu ne sperie...“

Și feliul acesta de cugetare nu este numai al unui om singuratic. În Sofia s'a exmis o comisie din cei mai aleși bărbați, preoți și mireni, cari să studieze afacerea unirii bisericilor romane și bulgare. Toate ziarele sunt pentru idea unirii și doresc ruperea totală de Bizanț. Iată ce spune organul partidului guvernamental.

„*Vecserna posta*“ nr. Sept. 14—26: „Noi zicem, biserica catolică își are petele sale obscure: incviziția spaniolă, noaptea sf. Bartolomeu ș. a., dar ne uităm de nenumăratele incviziții și nopți ale sf. Bartolomeu de ale patriarhului constantinopolitan: acolo cel puțin au o scuză în epoca lor, în moravurile timpului, în neîndurarea unui posomorît rege spaniol, sau a unei regine franceze și a unui rege sicilian, împotriva căreia clerul catolic totdeauna și-a ridicat glasul. Dar aici? După prăbușirea imperiului bizantin, patriarhatul a rămas o putere desinestătătoare și totuș câte incviziții n'au purces dela el în contra neamurilor subjugate, câte lanțuri nu s'au făurit în temnițele lui subpământene spre asuprirea poporului. Veacuri de-a rândul, patriarhul a consfințit tirânia, cruzimea, barbaria și toate aceste în numele ortodoxiei. (Ar putea spune și Aromânii noștri!) Și aceasta o continuă a o face și astăzi. A sărutat totdeauna pe frunte pe usurpătorii Bizanțului și le-a sfințit trebile lor infame, vrednice de dispreț. Papatul a făcut tocmai contrariul; în istorie pururea șerpuește ca un fir roșu opoziția și lupta lui în contra vărsării de sânge, a cruzimii și a neomeniei din lume, oricât de puternice ar fi fost aceste. Ambrozie din Milan, care a isgonit din biserică pe împăratul grec Teodozie însătat de sânge, nu este singur în biserica catolică. Și acesta trăia în epoca unor moravuri barbare; dar ce să zicem despre patriarhul grec în veacul al XX-lea, în epoca progresului, a luminii și a drepturilor omului. Iată, cu ce patină setoasă de sânge binecuvântă vărsarea atât de mare a nevinovatului sânge bulgar și cu ce liniște aproabă cruzimile barbarilor săi frați de sânge. Și când face lucrul acesta? În veacul al XX-lea. (Amintește apoi pe Les-Cases apărătorul Indienilor, pe Massillon, care a înfricat și pe regele-soare Ludovic al XIV-lea ș. a.)

Cine află pilde de aceste în ortodoxie! Ce este un Ivan cel grozav, sălbatic și înspăimântător: un ortodox până la nebunie... Cetiți numai pe Kovalevski. Sf. Filip de Moscva în realitate nu e decât un pitic neobservabil pe lângă Ambrozie din Milano.

Până când călugării greci pe Muntele Atos și airea nutreau ignoranța și pântecul mare, până atunci călugării catolici au mers în toată lumea, vestitori ai evangheliei, misionari și sămănători: au zidit biserici, au deschis școli și orfanotrofii, află literele pe seama orbilor (abbè de l'Epée), vindecă pe bolnavi (Kneipp), examinează și descriu corpurile cerești (Secchi și azi Moreux în observatorul din Bourges). Câți geologi, botanici și fiziologi, câți numismatici, arheologi și sociologi nu sunt în rândurile lor!

Trăsătura principală de deosebire între catolicism și între ortodoxie este, că până când acela în lungul veacurilor și până în zilele noastre își are martirii săi, până atunci aceasta are episcopi renegați, popi, diaconi și călugări făcuți turci și aceasta așa a fost în toate timpurile, ba și în zilele noastre*.

„*Vecserna Posta*“, Sept. 16—29. „...In sfârșit unirea nu pretinde schimbarea radicală a ortodoxiei. In locul patriarhului Ioachim sau al exarhului Iosif va fi Piu al X-lea... Pânăcând Grecii ne anatematizează pe apostolii noștri Ciril și Metodie și în Macedonia din icoanele noastre le scot ochii cu cuțitul, biserica catolică totdeauna i-a cinstit de sfinți mari, sărbătorindu-i mai bine decât noi.

Uniții noștri au luat cu noi parte în operațiunile armatelor noastre; s'au luptat cu curaj în cele două războaie pentru numele de bulgar... și acum ce ne mai desparte pe noi de acești buni Bulgari? Un singur cuvânt! Să sfărămășădară piedeca aceasta și să pășim cu ei laolaltă în cercul mare al civilizației europene. Să ne mântuim din prejmuirea strâmtă a convențiilor medievale și să soarbem aerul curat al libertății.

Mare a fost răbdarea noastră și lungă așteptarea și am ajuns ceice purtau vina tuturor și toate aceste pentru ortodoxie și pentru slavism, cari ne-au costat pe noi atâtea suferințe și jertfa alor 100,000 de copii ai noștri. Să aruncăm cu dispreț dela noi deviza aceea: »Mai bine turbanul turcului decât tiara papei!«

Sunt cuvinte respicat spuse cuvintele aceste. Nu știm însă ce se va alege la sfârșit. Credința este un dar dela Dumnezeu și toate vorbele oamenilor nu sunt în stare să o sălășluească nici

barăm într'un singur suflet; decum să o poată stabili în întreg cuprinsul unui neam. Și dacă cuvântul se va face trup, atunci noi pe de o parte ne vom bucura, văzând cum începe să dispară bariera despărțitoare a bisericilor; de altă parte bucuria noastră se va schimba în întristare, că nu la noi au început să se ivească zorile unirii răsăritului cu apusul. Vorba vine: neamuri se ridică, neamuri se coboară.

Dr. IOAN COLTOR.

Pocăiții noștri și sf. Scriptură.

Dupăcum se știe, singurul izvor de credință al pocăiților este sf. Scriptură, care poate fi tâlcuită de oricare „frate“ sau „soră“. E de înțeles așadară că pocăiții cari știu cât de cât ceti, au la casă o sf. Scriptură pe care o cetesc tot mereu, învățând de rost părți întregi, spre a putea susține învățăturile ce profesează. Fiindcă însă sf. Scriptură e în multe locuri greu de înțeles, și tâlcuirea ei cere studiu temeinic, se poate înțelege ușor de unde provin deosebirile de credință dintre singuraticile comunități pocăite.

La aceea că pocăiții interpretează greșit sf. Scriptură, se mai adaugă că au traduceri rele, tipărite de societatea biblică engleză, cari sunt foarte ieftine. În aceste înțelesul adevărat al sf. Scripturi e schimonosit în multe locuri, așa că nu e mirare dacă spre dovedirea învățăturilor lor mincinoase se pot provoca la aceste traduceri falsificate și schingiuite, după metoda reformaților calvini și luterani, cu privire specială la învățăturile pocăite. Așa stând lucrurile, ar fi timpul suprem să dăm și noi o ediție ieftină și corectă a sf. Scripturi în mâna credincioșilor noștri cititori, ca ei să vadă învățătura adevărată, iar nu cea schimonosită. Firește, această ediție populară va trebui să fie provăzută cu notele neapărat de lipsă pentru înțelegerea ei corectă, cari să fie în stare să suplinească în câțva lipsa pregătirilor speciale pentru studiul sf. Scripturi la poporul nostru.

În limba română avem foarte puține ediții de ale sf. Scripturi. Și mai puține sunt edițiile bune. Până azi cea mai bună și mai corectă traducere este cea Clainiană; dar aceasta este atât de rară, încât foarte puțini o pot avea. Citirea și mai vârtos folosirea ei o îngreunează apoi cirilica greu de citit; pe urmă n'are note, numai introduceri și biografiile scriitorilor sacri.

Grosul edițiilor sf. Scripturi în limba română o formează astăzi traduceri tipărite de societatea biblică engleză, care pentru preț de câțiva fileri dă câte o întregă carte a sf. Scripturi, iar câte un testament costă mai puțin de 1 cor. Aceste cărți le au mulți săteni de ai noștri. Cercetându-le mai de-a-proape aflăm, că din Testamentul vechiu lipsesc cu totul cărțile deuterocanonice. Din Testamentul nou nu lipsesc cărți, dar sunt traduse cu așa șandaloase schimbări și-s atât de sucite înțelesurile adevărate încât nu poți cunoaște de fel textul.

Nu ne gândim de astădată să înșirăm și numai o parte neînsemnată din greșelile tulburătoare și stricătoare de înțeles ale acestor traduceri, voi aduce totuși o pildă ca să arăt că pocăiții noștri scot din sf. Scriptură chiar și porunci scandaloase, pe cari le cred, „căci scris este“. Sf. Pavel în I. Cor. cap 7 vorbește despre aceea, că e mai bine ca fetele să nu se mărite, și zice (7, 36): „Iar dacă gândește cineva că se poartă necuviincios față de fata sa care este în vârstă, așa trebuie să fie: facă ce voește, nu greșește, căsătorească-să“¹⁾. În Scriptura folosită în adunările pocăite și de fiecare pocăit acasă, cuvintele de mai sus sunt redată astfel: „Cine se poartă urît față de fata sa trecută în vrâstă, dacă gândește că așa trebuie să fie, bine face, nu păcătuește.“ Prin aceste se spune — zic ei —, că nu-i păcat să trăească cineva cu fata sa proprie. Și nici această învățătură fărădelege nu-i trezește, deși nu cred, că ar și practiza-o.

Pilda aceasta ajunge spre a arăta, că traduceri stricate ale sf. Scripturi pot aduce și aduc nenumărate stricăciuni sufletelor omenești, mai ales a acelor nepricepuți, cari nu știu și nu vreau să se gândească. Și trebuie să știm că cele mai multe învățături pocăite se bazează pe astfel de locuri rău traduse. Limbajul acestor traduceri apoi încă este supărător de rău, și de neromânesc, așa că nici nu se poate pune alătura cu limba multgrăitoare a cărților noastre vechi bisericești și a traducerii lui Clain. Peste tot se vede că-s traduceri de bâlcu, făcute de oameni lipsiți de pregătirea de lipsă, lipsiți de simțul adevărului și al limbei românești.

Ar fi deci vremea să scoatem din mânilor credincioșilor noștri aceste izvoare otrăvitoare, aceste izvoare de apostazie,

¹⁾ În Vulgata: »Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua quod sit superadulta et ita oportet fieri; quod vult faciat; non peccat, si nubat«.

și să le dăm noi sf. Scriptură tot așa de ieftină și populară ca aceste, dar în traducere *corectă*, fără greșeli, în limbajiu curat și apropiat de a cărților bisericești, și provăzută cu notele neamănat de lipsă pentru înțelegerea sf. Scripturi și a învățăturilor neadevărate. Jertfa, — înțeleg ceea materială — ar fi mare, dar trebuie să aducem jertfă, căci suntem datori să ne luptăm din răputeri împotriva primejdiei. Fără jertfă nu putem face nimic. Se înțelege aceasta traducere ar trebui se o facă un bărbat competent în materie, care are pregătirile de lipsă, și să-și pună toată vigoarea și silința să deo traducere bună și note ușoare de priceput.

Acestei ediții populare ieftine a sf. Scripturi bine traduse și adnotate, din parte-mi nu-i atribuesc o însămnătate atât de mare pentru poporul de rând, cum o fac alții, și nici nu nădăduesc o stavilire a primejdiei pocăite numai din acest lucru. Căci poporul nostru — cum se știe — e rămas înapoi în privința cetitului și a scrisului, așa că pentru cei mai mulți sf. Scriptură cașicând nici n'ar există, ei numai din auz știu lucrurile. Ceice sunt aplicați să se facă pocăiți, aceia cred acuza pocăiților, că „popii au stricat sfintele scripturi, cum au vrut ei“, și pentru aceștia edițiile noastre n'ar aveă autoritatea recerută. O regenerare se așteaptă deci de aiurea. Totuș vor fi și sunt mulți de aceia, cari au încă credință în suflet, cari nu s'au dat încă deplin în apele turburi ale pocăitismului, și acestora o traducere corectă a sf. Scripturi le va putea aduce o trezire din amorțeală, și pe încetul aceștia iar devin credincioșii noștri buni.

De aceea trebuie să facem și lucrul acesta, să lucrăm și prin acesta cu toate puterile pentru stirpirea relelor și mântuirea sufletelor nemuritoare.

GHEORGHE M. PTEANCU.

INSEMNĂRI.

In jurul colonizărilor. Adunările municipale din statul nostru s'au ocupat, în toamna aceasta, cu o importantă chestie economică, care preocupă în măsură însemnată și cercurile științifice și cele politice, anume cu chestia colonizărilor și a parcelărilor de proprietăți imobile. Motivul acestei intereseări generale a fost o curendă a comitatului Cojocna, în care

se recerecă toate adunările municipale, să solicite la cărma țării rezolvarea succesivă și continuă a chestiei de colonizare și parcelare.

Colonizările sunt unul din mijloacele, cari se recomandă mai mult pentru apărarea și asigurarea intereselor poporului de rând, fiind ele chemate să croiască proprietăți mici și să le pună în mâna muncitorilor harnici. Impărțirea de proprietăți mari se recomandă pentru avantajele proprietății mici, cari sunt economice și politice-naționale. Avantajele politice-naționale sunt: formarea unei clase sănătoasă și îndestulită, sporirea populațiunei, creșterea în măsură mai mare a venitelor statului și potențarea iubirii și a alipirii față de stat. Insemnătatea economică a colonizărilor cu proprietăți mici, după experiența și după părerea învățaților, este 1. înmulțirea cvantului de muncă, fiindcă, între împrejurări normale igienice și etice, populația, care a ajuns să-și asigure un trai mai cinstit, se sporește, sporindu-se și cvantitatea lucrului. 2. Proprietarul mic cunoaște mai bine natura fiecărui petec de pământ, ce-l are; îl cultivă în persoană, cu mai mare iubire, cu mai multă grijă, cu mai mare stăruință și, în urmare, și cu rezultate mai bogate. 3. In economia mică multe recvizite economice le face proprietarul și tot el reparaază un însemnat număr de stricăciuni, ce nu se pot evita.

Politica de colonizare internă însă numai așa e însoțită de binecuvântare, numai așa se validează însemnătatea și foloasele amintite, dacă se bazează pe principiile etice. Altcum nu. Egoismul speculativ, care are în vedere numai înavușirea și întărirea unui individ, ori a unei clase, ori a unei confesiuni, ori a unei naționalități pe conta și în detrimentul altora, nici când nu va realiza binele ce se sperează pe urma parcelărilor și a colonizărilor. Dreptatea pretinde, ca guvernul unui stat, dacă el parcelează și colonizează, să apere pe o formă interesele tuturor locuitorilor, nefăcând nici cea mai mică deosebire între ei. Statul dela toți pretinde dare de pământ, de casă, dacă au ceva, dare de cap, de miliție, de drum, dare școlară, dare comunală, comitatenză, dare pentru morboși și și mai ales dare de sânge, cari, toate, se aduc în folosul și spre binele comun. Se cuvine deci, ca și bunul comun să se împartă la toți pe o formă, fără a fi privilegiați unii și desconsiderați și nedreptățiți alții.

La noi, până acum, guvernul țării n'a parcelat și n'a colonizat după principiile corecte morale, cari trebuie să străbată

ca aluatul întreagă frământătura politică și administrativă. A favorizat numai un neam spre indignarea, amărăciunea și dauna altora, ales a Românilor mizeri, în mijlocul cărora se fac parcelările și colonizările. Și oare pentru ce? Lamennais scrie: „Plantele și florile câmpiilor întind una lângă alta rădăcinile lor în pământul, care le nutrește pe toate, și toate trăiesc și cresc acolo în pace. Nici una din ele nu trage la sine sucul alteia, nu-i vestejește floarea, nu-i strică mirosul. Pentru ce omul nu-i tot așa de bun față de alt om?..... Este oare poporul român trădător de patrie? Nu. Ochii de Argus ai procurorilor n'au putut descoperi nici un act de tradare din partea lui. Este el un popor nedisciplinat? Nu. El ascultă, el se supune. Cu prilejuri mari și solemne, mai de curând la adunarea jubilară a „Astrei“, în Blaj, și la meetingul dela Alba-Iulia din anul trecut, a dat cea mai frumoasă pildă de purtare deamănă și corectă. Ori este un popor trândav și nu-i vrednic de sprijin? Nu. Românul ară, samănă, sapă, plivește, seceră, ridică... Sudorile, și de multe ori lacrămile lui, sunt amestecate în brazdele, ce le muncește, întrebuițându-și an de an toată energia, ca să stoarcă hrană din pământ, pentru toți. Ori este el un popor laș? Nu. Fidelitatea lui față de tron și alipirea sinceră față de stat îi inspiră răbdarea proverbială și rezistența și eroismul lăudat în luptă de atâtea ori. Ori fiii acestui neam sunt ei atât de avuți, încât n'au trebuință, să se rumpă și pe sama lor o fărâmătură din binele public? Nu. Mulți iau lumea în cap și foarte mulți nu pot testă erezilor decât mizerie și foame.

Dar, dezconziderarea aceasta a principiilor morale din partea celor ce țin în mână cuțitul și pânea să nu ne descurajeze, nici să nu ne arunce în robia fatalismului și a desperării ci să ne deștepte și să ne determine pentru un traiu cumpătat, nepretenziv, pentru cruțare cât mai rațională și hărnicie cât mai mare. Să nu cheltuim avutul, sănătatea și omenia pe beuturi în cârciume, în procese și pe lux, pentrucă astfel de date ne sunt de două ori păgubitoare: ne sărăcesc pe noi și ajută la cumpărarea de moșii, pentru parcelări și colonizări, pe cei ce le fac. Să ținem la tot filerul, ce-l putem cruță după acoperirea lipselor de prima necesitate. În chipul acesta, noi ne vom întări în lupta grea a vieții, iar desmerdații se vor demoraliza. Să avem toată încrederea, că Dumnezeu nu-și uită de sărac, nici de răsbunarea nedreptăților. *El a „pogorît pe cei*

*puternici de pe scaune și a ridicat pe cei smeriți. Pe cei flămânzi i-a umplut de bunătați, și pe cei bogăți i-a scos afară deșerți** (Luca I, 62—63). În fața greutăților de viață tot mai mari avem datorința, să *adâncim tot mai bine două lucruri: inimile noastre și pământul, ce biată avem, să ne reculegem sufletește, să păstrăm și să cultivăm cât mai rațional mica moșie. Atunci vom avea de toate în butul tuturor coloni-zărilor, ce ni se pun în coaste.*

Senior.

*

Pentru servitorime. Zi de zi se măresc nemulțămirea și se sporesc tânguiriile domnilor împotriva servitorilor. Spun, că numărul servitorilor harnici, ascultători și cu frica lui Dumnezeu se împușinează văzând cu ochii și se înmulțesc în mod îngrijitor servitorii leneși, luxoși și cu purtări rele, cari, ori pentru modul lor de viață, ori din considerații de plată, își schimbă stăpânii foarte des. Tânguiriile acestea nu sunt lipsite de temei. Cauzele, cari produc aceste rezultate, sunt multe și și între aceste *nepăsarea* domnilor față de cultivarea sufletească a servitorilor, poate, ocupă locul cel dintâiu. Mulți stăpâni adevărați iau în socotință numai *munca* și nu și *ființa* servitorilor. Și e un mare rău procedura aceasta.

Servitorii sunt făpturile lui Dumnezeu tot așa de prețioase, ca și domniile lor. Au și eu suflet nemuritor, pentru care încă s'a vărsat sângele preascump al Domnului. Au scopul ultim comun cu al domnilor, ce-l pot ajunge cu împlinirea conștincioasă a celor mai ordinare lucruri tot așa de bine, ca aceia cari judecă, ori învață pe alții, ori aduc jertfe la altarul Domnului. Ei încă sunt chemați să întemeieze familii, în cari cu învățătura și cu pilda vieții lor influențează unul asupra fericirii celui alt și produc impresiuni atât de puternice în sufletele fiilor lor, încât acelea perdurează și, dupăcum sunt bune, ori rele, duc mai departe valul de fericire ori nefericire din neam în neam, întărind, ori slăbind viața Bisericii și a poporului, la cari aparțin.

Considerații de acestea de ordin supranatural, social și național au însuflețit multe inimi bune, să se intereseze mai de aproape de chestia servitorilor, să-i instrueze mai ales în cele ce se țin de credință și morală, să-i apere și să le controleze viața. Sunt deja orașe cu societăți, cari anume se îngrijesc de servitori, ales de servitoare, învățându-le, supraveghindu-le și dându-le prilej să se distragă decent. Sunt case

în cari se primesc servitoarele fără stăpân, se îngrijesc de așezarea lor pe la familii bune și li-se ofer ajutor în caz de morb. Noi Românii n'avem nici societăți, nici case pentru educarea și adăpostirea servitoarelor, deși în orașele încunjurate de Români contingentul cel mai mare de servitori îl dau fiii și fiicele neamului nostru. Intre împrejurările actuale, poate, nici nu am fi capabili pentru înființare de astfel de societăți și pentru susținerea de vetre familiare pentru ocrotirea și petrecerile inocente ale servitoarelor române, a căror suflete sunt mai expuse primejdiilor, înșelăciunilor amăgitoare decât ale feciorilor.

Un mic bine însă totuș s'ar putea face în interesul servitorimii române. Credem, că nu se va supăra nici un stăpân, dacă accentuăm într'un chip deosebit, că servitorul e membru în casa, unde servește și în calitatea aceasta are dreptul, să se bucure de creșterea și îngrijirea sufletească, de care s'ar împărtăși în casa părinților lui, dacă aceia ar trăi, ori, trăind, ar fi în stare să-l ocrotească pe lângă ei. Prin urmare un stăpân nu va satisface obligamintelor sale, dacă simplaminte va da servitorului lucru și, în schimbul lucrului, simbria, mâncarea și veșmintele stipulate în contract. El trebuie să se îngrijească și de sufletul servitorului său: să-l sfătuiască la bine, să-i arete cursele, în cari poate să cadă ușor, să-l îndemne, ca să se roage, să cerceteze sf. biserică, să se mărturisească și să se cuminece cel puțin odată în an, să-i lase timp pentru distracție și recreare și să-i controleze purtările. Din când în când, Duminecă sara mai ales, să-l invite la rugăciunile comune familiare. O astfel de procedură lasă urme neșterse și în cel mai rău servitor. Iar dacă stăpânul e preot, rugăciunile rostite în comun cu membrii familiei și în prezența și a servitorilor au o importanță educativă asupra tuturor credincioșilor lui cu mult mai mare decum ne putem închipui în primul moment.

Metodul acesta se poate urmă și se urmează numai de stăpânii cari sunt creștini buni, cari reflectează la acestea și vreau să înțeleagă, că servitoarea lor are suflet de preț infinit, că aceea are să fie îngerul păzitor al casei și al familiei și a spiritul bun și mângăitor al bărbatului ei.

Un mijloc mai general pentru educația sufletească a servitorimii sunt rugăciunile și predicile catehetice, ce s'au ținut sporadice la noi și se pot ține în toate orașele, unde avem servitori de legea și neamul nostru. În felul acesta se completează educația individuală, ce se dă unor servitori în casele

domnilor lor și se aruncă sămânța binelui în inimile acelor care nici în trecut, nici în timpul de față nu au fericirea de stăpâni cu interes pentru mântuirea lor, nefiind aceia creștini, ori fiind creștini numai cu numele. Cel mai potrivit timp pentru educația aceasta sunt Duminecile și sărbătorile din posturile Bisericii noastre. În după amiezile acestor zile servitorii de regulă sunt liberi. Fiind post, sunt mai dispuși pentru învățatură și se pot mai ușor abate dela petreceri neadmise de Biserică în timp sacrat. Apoi, dacă numai în posturi se țin predici pentru servitori, acestia păstrează mai bine în memorie zilele serviciului divin și ale predicilor și în timpul destinat pentru instruirea lor nu sunt goluri așa mari, cum ar fi în cazul când grija aceasta sufletească s'ar da p. ex. odată pe lună. În cazul din urmă foarte cu greu s'ar putea câștiga servitorimea pentru ascultarea învățăturii sfinte în carnaval și vara până toamna târziu.

Servitorii se pot încunoștința despre timpul și locul slujbei (acesta e biserica totdeauna) la sf. liturghie, sfătuind și îndemnând preotul pe credincioși să publice lucrul între cunoscuți (stăpâni și servitori). La finea serviciilor (Inserat, Dupăcinar, ori Paraclis) ținute pentru servitori, preotul va sfătuî pe cei prezenți, ca în Dumineca următoare fiecare să mai aducă cu sine cel puțin pe unul dintre cunoscuții lor servitori. Cu metoda acesta s'a ajuns la rezultate foarte frumoase chiar și într'un oraș mare ca Clujul.

Nu ne este necunoscută împrejurarea, că la orașe, unde sunt servitori de ai noștri, funcționează, în cele mai multe locuri, câte un singur preot, care în aceeaș vreme e și protopopul unui district mare și așa am fi prea pretensivi, dacă am cere să mai adaugă una la greutatea, ce le are, până când nu va avea capelan fiecare. Sunt însă un număr însemnat de orașe, unde petrec în cura animarum doi preoți. Avem chiar câteva centre, în cari pe lângă preoții din cura animarum sunt mai mulți preoți, cari fac alte servicii Bisericii și cari nu vor omite facerea unui bine, în cazul nostru instruirea din când în când a servitorimii, dacă li-se va cere. În orașele acestea credem, că se va putea îngriji servitorimea altcum decât în trecut.

Atât interesele stăpânilor, cât și binele neamului și al Bisericii și mai ales binele sufletesc al servitorimii numărătoare să ne servească de îndemn nobil și puternic spre a face ceva pentru copiii nimănu: pentru servitorimea noastră. Senior.

C R O N I C Ă .

Serbările dela Caransebeș. În Severin a fost sărbătoarea. În zilele de 8, 9 și 10 Octomvrie „Societatea pentru fond de teatru român” și-a ținut adunarea generală la Caransebeș. Este aproape un pătrar de veac de când Carașul mai găzduise odată pe solitorii teatrului românesc. Și acum, după atâta vreme, i-a rechemat să-i mai revadă și să se însuflețească a doua oară de credințele sănătoase, cari încălzesc sufletul acestor binevestitori apostoli ai culturii și ai simțirii românești.

Au fost o plăcută coincidență în cadrul mișcătoarelor manifestațiuni dela Caransebeș, reprezentațiile trupei Antonescu.

Serbările S. T. R. au decurs cu toată pompa îndatinată la desfășurarea acestor momente culturale românești. Au fost ceasuri de întărire sufletească, au fost zile de închegare a puterilor. De multeori numai serbările de soiul acesta mai sunt în stare să ne desmințească deseile iluzii, cari ne tulbură sufletul. Pulverea drumului așezată pe sufletele noastre de multeori numai sguiduirea puternică a acestor fel de sărbători anuale o pot să o mai scuture. Și aceasta a făcut-o cu prisosință adunarea de acum a S. T. R. Și a făcut-o tocmai în țara ganeralului Doda, unde pare că amorțise orice isbucnire de vieață românească mai conștientă.

Nu ne-au plăcut însă prea necruțătoarele critici, ce s'au auzit la adresa lui *A. P. Bănuț* și alui *H. P. Petrescu*. În privința aceasta adunarea dela Caransebeș a înregistrat unele abateri dela feliul cum se manifestau până acum serbările noastre culturale. Și nu știm, e un bine noul mod de purcedere!? Rezultatul final al acestor acute discuții caransebeșene, la cari interesul publicului n'a avut curajul să persevereze până în sfârșit, credem, că ne-ar putea lămuri îndeajuns. Ideile cari s'au ventilat, nădejdiile cari s'au spulberat, momentele cari s'au accentuat, puteau aveâ loc altundeva și altădată, dacă cei cari le-au spus erau apoi chiar de părerea, că trebuiau spuse.

Un lucru însă ne pare și nouă bine, că s'a discutat mai amănunțit ș. a. ca *turneurile artistice* pe venitor să culmineze în reprezentațiuni teatrale. Bursierii S. T. R., cari până acum frecventau mai mult muzica, să fie obligați să urmeze și la arta dramatică. De fapt, noi avem o mai mare lipsă de o trupă ambulantă teatrală, decât de o mână de cântăreți, oricât de iscusiți ar fi ei. Și de altcum menirea societății teatrale

române a fost totdeauna mai mult organizarea unui teatru permanent, decât creșterea unor talente pur muzicale. Antonescu ne-a dovedit, că și dincoace de Carpați se poate face teatru românesc și că nu este lipsă de un capital mare, ca să poți da și la noi reprezentații dramatice.

Noul comitet, suntem convinși, va ști cum să împace așteptările noastre cu forțele, de cari dispune S. T. R., care acuș va ajunge vremea unui iubileu de 50 de ani și încă este tot numai în preludiul activității sale adevărate și mult, foarte mult dorite. (ic.)

*

Adunarea generală a reuniunii învățătorilor noștri arhidiecezani s'a ținut anul acesta în 9 și 10 Noembrie c. Vre-o 60 de învățători au alergat din acest prilej la Blajul atâtor dascăli români, ca din amintirile reînviatăle ale bătrânilor și din povețele cumiși ale celor de astăzi, să cu-leagă îndemnuri noue pentru importanta muncă culturală în serviciul căreia stau.

Ca în orice adunare generală, care se face în cadrele anumitor statute, s'au prezentat și în aceasta o mulțime de rapoarte, cari înfățișează vieța cam greoaie, dar destul de românească, din ultimul an al reuniunii. Discutarea acestor rapoarte, în decursul căreia s'au sulevat multe idei salutare și cari vor fi de cel mai bun folos pentru viitoarele noastre lupte școlare — a ocupat cea mai mare parte a celor două zile ale congresului. S'a găsit totuși destulă vreme și pentru două conferențe, ținute de dnii profesori dr. *Alexandru Borza* (din cercul științelor naturale) și *Iuliu Maior* (din cercul pedagogiei experimentale), față de cari toți cei de față au dovedit un interes deosebit. Într'una din seri, elevii institutului preparandial au dat și un fel concert, o serată muzicală-literară, întregind foarte avantajos programul acestor serbări ale muncii dascălilor noștri.

Ca un rezultat pozitiv al acestei (a XVI-a) adunări generale se pot socoti o seamă de hotărâri referitoare la bunul mers al reuniunii. Ele nu trec însă peste cadrele obicinuite ale hotărârilor de acest fel, și de aceea nici nu insistăm într'un mod deosebit asupra lor.

Mult mai însemnate ni-se par, îmbunătățirile și noua politică externă, se zicem așa, a reuniunii, asupra căroră a dat lămuriri interesante *prezidentul Negruțiu*. E vorbă adecă, să se înființeze în sfârșit și în arhidieceza noastră postul del atâtea ori reclamat al unui revizor școlar, care nefiind ocupa

cu alte afaceri, și având de altă parte și calificația și puterea de muncă recerută, să poată face mai bine față multelor lipsuri și neajunsuri de pe acest teren. A mai spus apoi președintele, că de aici încolo reuniunea va fi reprezentată prin doi membri învățători în secția școlară a Asociațiunii, că Asociațiunea va trimite totdeauna câte un delegat la adunările ei generale (anul acesta a fost dl Al. Ciura), și că Conzistorul a încredințat direcțiunea institutului pedagogic cu compunerea unei liste a cărților potrivite pentru bibliotecile școlilor primare.

Cum se poate vedeă și din această înșirare sumară și necompletă, dl preșident a anunțat o mulțime de lucruri bune și foarte potrivite pentru ca să înalțe prestigiul reuniunii în afară și să stărnească o mai febrilă activitate înlăuntru. Gândul acestei perspective mai largi, care se lansase la începutul primei ședințe, chiar în vorbirea de deschidere, a stârnit în inimile învățătorilor o dispoziție din cele mai favorabile, care a rămas până la sfârșit.

Fie, că această împrejurare, să grăbească înfăptuirea celor anunțate. (ar.)

Procesul dela Kiew. Sentința ce s'a rostit la Kiew, în cauza procesului pentru „omor ritual“, este o adevărată catastrofă pentru aceia, cari încercat-au cu toate mijloacele să stoarcă un verdict favorabil pentru acuzatul principal Beilis. De săptămâni întregi, presa din toată lumea a prăznuit adevărate orgii de ale scrisului tipărit. Banul, altfel așa de scump astăzi, a fost împrăștiat cu risipă, agențiilor telegrafice internaționale nu li se părea nici o telegramă prea lungă, pentru ca să o împrăștie în toată lumea; numeroși corespondenți speciali au fost susținuți, săptămâni de-a rândul, într'un oraș dintr'o țară „semibarbară și incultă“. Opinia întregă a lumii a fost mobilizată, nu numai de presa internațională, ci și de numeroase adunări de protestare, ținute pentru a osândi barbara faptă, ce eră să se săvârșească la Kiew. Interview-uri cu bărbați de stat, cu teologi vestiți, cu episcopi, ba baronul Rotschild ar fi dorit să scoată, chiar din gura Cardinalului secretar de stat Merry del Wal, o osândire cel puțin indirectă a „monstruosului“ proces ce se desfășură la Kiew. Acuzatorii și judecătorii dela Kiew au fost timbrați, înainte de a se fi adus sentința, de mișei, experții au fost numiți nebuni, juraților aleși din popor, în coloanele presei atotștiutoare, li-se aducea învinuirea, că ar fi mituiți, ori cel puțin erau tratați

ca niște imbecili, lipsiți de cultură și de simțul dreptății, stând sub sugestia fanatismului și a antisemitismului. Și totuși acești jurați s'au dovedit de o conștiențiositate și de o scrupulositate extraordinară, atunci, când au achitat pe Beilis, nelăsându-se influențați nici de opinia publică a poporului, nici de motivele de probabilitate a vinei, nici de argumentarea riguroasă a procurorului și nici măcar de disgustul produs de încercarea internațională de a mântui pe cel acuzat. Dovezile aduse împotriva lui Beilis nu li s'au părut îndestulitoare, pentru ca să delătore ori ce îndoială asupra vinovăției lui, ca să poată fi rostită asupra lui sentința de „vinovat“.

Beilis a fost achitat. Omorul pruncului Iușcinski a rămas deci nepedepsit, fiindcă, după judecata juraților dela Kiew, făptuitorii omorului au știut să se ascundă dinaintea ochilor cercetători ai justiției omenești, și nici nu mai este nădejde, ca ei să poată fi dovediți vre-odată înaintea barei vre-unui tribunal omenesc.

A rămas însă, din sentința juraților dela Kiew, constatarea *faptei*, constatare care cuprinde o osândă, și mai grea, și mai dureroasă, decât cum ar fi fost osândirea lui Beilis. Aceiași jurați, cari au achitat pe Beilis, au declarat, în verdictul lor rostit asupra primei întrebări ce li s'a supus spre judecată, că omorul lui Iușcinski s'a petrecut, conform probele aduse, întocmai în acel chip înfiorător, precum l-au zugrăvit acuzatorul și experții judecătorești, cu toate acelea indicii și criterii, cari, după mărturisirea celor pricepători, constituie esența omorului ritual. Verdictul acesta afirmativ, alăturat cu respunsul scrupulos *nu*, la întrebarea a două, privitoare la vinovăția ori complicitatea lui Beilis, aruncă o orbitoare lumină asupra întregii afaceri: aceiași jurați, cari achită pe Beilis, în aceeași vreme declară *ca dovedit* omorul ritual.¹⁾

La tot cazul debaterile și decursul procesului sunt foarte interesante, și merită a fi studiate. Fasiunile câtor-va experți, medici și învățați de astăzi, precum și ceea ce găsim în istoria veacurilor trecute, dovedesc în chip neîndoios, că sunt și au fost fanatici, fie singuratici, fie o sectă evrească întreagă, a chassidismului, cărora li-se poate atribui, cu toată siguranța, vina omorului ritual. Suspectă rămâne, la tot

¹⁾ În »Egyházi Közlöny«, profesorul *Dr. Huber Lipot* publică tocmai acum, în mai mulți numeri, un studiu istoric întemeiat pe dovezi și acte, asupra omorului ritual.

cazul, solidarizarea aceea a întregului neam evreesc, solidarizare ce o văzurăm și de data asta în presa internațională, care, cum se știe, este aproape întreagă o întreprindere în mâna capitalului evreesc. *De ce* aceasta presă nu ia, tot cu atâta zel, apărarea atâtor și atâtor acuzați cu alte crime înaintea judecătoriiilor omenеști? *De ce* coloanele acestei presei au fost pline, acum vre-o 30 ani, cu procesul dela Tisza—Eszlár, acum vre-o 15 ani cu numele lui Hülsner, iar acum cu numele Kiewului? Ce însemnează și cum să înțelegem așteptarea infrigurată, cu care aceasta presă doria sfârșitul procesului dela Kiew, și toate machinațiunile ei, din decursul procesului? — Nu grăește oare, prin miile de proteste, tocmai glasul și conștiința celui vinovat? (m)

Cărți și reviste.

Iarăși „*Telegraful Român*“ dela Sibiiu. Se vede că intrăm într'o nouă fază a raporturilor dintre bisericile noastre românești. Este faza unei mai vii interesări asupra chestiilor interne ale bisericii surori. Nouă cel puțin așa ni-se pare, de vremece „*Telegraful*“ sibiian tot mai des e stăpânit de gândul acestei apropieri.

Intr'un număr mai nou se ocupă bunăoară de învățătura referitoare la purgator. Scrie pâr. protopresbiter și asesor cons. Gh. Tulbure, prin urmare e vorba de un prim-articol. Și în acest prim-articol, intitulat „*Ziua morților*“ se condamnă (foarte corect!) obiceiul de a se face pomenirea morților în 2 Nov., după datina Bisericii apusene, și se insistă pentru păstrarea obiceiurilor noastre răsăritene. Suntem de perfect acord cu dl asesor dela Orade, și dacă Sf. Sa nu mergea mai departe, ne opream și noi aci. Așa însă nu se poate. Și iată pentruce.

Pâr. Tulbure mai face și teologie. Fixează deoparte învățătura catolică despre purgator, iar de altă parte lămurește asupra pomenirii morților din Biserica proprie ortodoxă. Și aici nu știm cum, ne încearcă o senzație penibilă. Și asta, fiindcă trebuie s'o spunem pâr. asesor, că a sfeclit-o cu învățătura catolică despre purgator și... parecă nu reprezintă bine nici punctul de vedere „ortodox“. În purgatorul nostru Sf. Sa bagă sufletele întinate cu păcate grele sau de moarte și le scoate de acolo fără mijlocirea preotului. Și asta e o neiertată greșală, de vremece biserica catolică (cu noi dimpreună) învață, că sufletele întinate cu păcate grele ajung în iad, iar cele ce ajung în purgator se pot scoate de acolo și cu mijlocirea preo-

tului. Atât pentru noi. Iar cât pentru învățatura propriei sale Biserici, spune deoparte, așa cum se știe de obicei, că nu are credința în purgator și totuși „pomeneste pe morți... cu rugăciuni de deslegare... pentru iertarea păcatelor (??)“. Și asta o face preotul înzestrat cu „puterea deslegării (!)“. Ajunge. Decât acum nu mai suntem lămuriți. Că nu este purgator asta o pricepem, dar că păcatele (sic!) să se poată ierta după moarte (fiind sufletul în iad?) prin puterea deslegării preoțești, asta n'o mai pricepem, de nu cumva Biserica ortodoxă oradană s'a urît de iad și vrea să iasă de acolo.

Încă o întrebare numai: Pot să scape din iad cu toții prin puterea deslegării?! (ar.)

TELEFON.

M. Betuș. Ni-s'a mai spus de atâteaori, și înainte de Dta, că ar fi foarte bine, dacă din împreunarea »Unirei« cu revista noastră s'ar face un singur organ care într'adevăr să fie la înălțime. Se prea poate apoi, că acest lucru să ni-se mai spună și în viitor, mai ales în urma crizei, prin care trece »Unirea«, și de aceea ținem să spunem de pe acum la acest loc, că nici nu ne gândim la așa ceva. La o renaștere a »Unirei« va trebui să se ajungă pe altă cale. Asta cu atât mai vărtos, că punctul nostru de vedere e sprijinit de hotărîrea referitoare la edarea foilor bisericești a primului nostru conciliu provincial, care zice: »Biserica noastră încă nu poate rămânea indiferentă față cu această mișcare generală (a presei). Drept aceea ca de o parte șcl... (aici se spune scopul, sinodul află cu cale a dispune înființarea unor două foi bisericești, una săptămânală și una lunară, cea din urmă în sensul revistei noastre. Că apoi existența unei reviste bisericești ca a noastră nu este de prisos o dovedește și împrejurarea că ea a putut trăi, fără orice subvenție și totuși fără datorii, timp de trei ani acuși. Și, dacă Dumnezeu ajută, va trăi și mai departe, deoarece avem nădejde ca restanțierii noștri încă se vor pătrunde cu încetul de simțul datoriei lor. Iar un organ, care n'are lipsă de subvenții, oricând e mai puțin influențat de anu-părerii oficiale, ca unul care trăiește și din acele. Și o anumită libertate pe acest teren, credem că nu poate fi decât folositoare.

A. T. Calocca. 1. Avem îndreptățite nădejdi, că în anul viitor se va începe tipărirea sf. Scripturi, Test. Nou. — 2. Tipărirea Tipicului încă nu s'a început. E revăzut din partea Preav. noastre Ordinariate și s'a dat în-găduință pentru tipărire din partea Preav. Ordinariat din Blaj. Hârtia comandată încă pentru August a. c. a sosit numai acum, în Noemvrie. Autorii cred, că se va termina tipărirea în cursul acestui an școlar.

T. H. Chimitelnic; T. D. Zarândnădas; P. D. Suat. Ați solvit cu câte 5 (cinci) cor. mai mult decât datorați, până la finea anului crt. Plusul Vi-l-am notat ca bon pe 1914.

I. B. Hagymáslápos. Binevoii a reclama la oficiul postal de acolo, la care ați plătit banii pe urma trasării noastre postale din primăvară.

I. P. București. Îndreptările cerute le-am urgitat și noi din nou. — Achitat până la finea anului crt.

V. P. Aruncuta. Restanța a fost numai de cor. 4. Plusul de cor. 6 Vi-l-am contat pe 1914.

A. T. K. Körös. Mai restați cu plata abonamentului pe jum. de an.

P. A. Oravița. Aveți la noi un bon de cor. 3.34.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.
Proprietar-editor: Membrii redacției.